

DAGENS NYHETER.

DN DEBATT

En utskrift från Dagens Nyheter, 2025-08-15 11:15

Artikels ursprungsadress: <https://www.dn.se/debatt/var-fixering-vid-bnp-riskerar-att-sla-tillbaka-mot-oss/>

DN Debatt. ”Vår fixering vid bnp riskerar att slå tillbaka mot oss”

Publicerad 2025-07-29

Många oroar sig för ekonomisk kollaps om bnp-tillväxten uteblir, men det är just tillväxten som driver planeten mot ett sammanbrott, skriver artikelförfattaren.

Foto: Henrik Isaksson/TT

DN DEBATT.

Vi har länge jagat bnp-tillväxt som om det vore svaret på alla våra problem. Men den ekonomiska modell som dominerat sedan 1900-talet har inte bara skapat välstånd – den har också lett till slöseri, orättvisor och risker som hotar både samhälle och planet. Frågan är hur länge vi har råd att blunda, skriver klimatdebattören Anders Wijkman.

Nyhetsbrev

Klimatet just nu

Prenumerera

Att öka bnp-tillväxten är ett mantra som återkommer i nästan varje politisk diskussion. Det spelar ingen roll om det är ledande politiker, företrädare för näringslivet eller ekonomer.

Alla eftersträvar högsta möjliga bnp-tillväxt, nästan oavsett vilket ämne som diskuteras. Det tycks som om ingenting av decenniernas debatt kring bnp-begreppets brister som mått för samhällets utveckling har nått fram.

Bnp är ett kvantitativt mått och mäter den samlade produktionen i landet. Viss tillväxt är bra. Annan tillväxt är mindre bra eller rentav negativ. Därför har allt starkare röster höjts för att i stället utnyttja mätetal som utgår från kvalitet, inte kvantitet. Insikten kring att vi delvis mäter fel saker har ökat. En internationell rörelse har vuxit fram under namnet Wellbeing economy for all, som vill sätta människors och planetens välbefinnande i centrum.

Bnp mäter allting, bortsett från allt det som gör livet meningsfullt

Diskussionen började redan under depressionen på 1930-talet genom Simon Kusnetz, som hade uppdrag av president Roosevelt att utveckla ett system för nationalräkenskaper. Kusnetz varnade för att bnp endast var ett mått för aktivitetsnivån i ekonomin och inte får förväxlas med ett mått på socialt eller ens ekonomiskt välbefinnande. Några årtionden senare höll Robert Kennedy ett tal där han konstaterade att fixeringen vid bnp-tillväxt var farlig. ”Bnp mäter allting, bortsett från allt det som gör livet meningsfullt – saker som god hälsa, ren miljö, utbildning och kultur med mer”. Under senare år har OECD gjort markeringar i samma riktning och rekommenderat att bnp måste kompletteras med sociala och miljömässiga indikatorer.

Ingen ifrågasätter att det ekonomiska systemet har varit mycket framgångsrikt under efterkrigstiden när det gäller att skapa välstånd i delar av världen. Samtidigt blir nackdelarna allt tydligare. Ekonomin bygger till stor del på att utvinna och förbruka naturresurser – en så kallad extraktiv modell. Allt mer råvaror tas från jorden, ofta utan att de ersätts eller återvinns, vilket leder till en successiv utarmning av naturen. Till detta kommer en accelererande klimatförändring. I en [färsk rapport från EASAC](#), ett forskningsnätverk som består av Europas vetenskapsakademier, framhålls att alla viktiga internationella miljöindikatorer är på nedgång.

Men även när det gäller sociala mål och villkor finns det många invändningar. Storbritanniens tidigare premiärminister Margaret Thatcher förknippas ofta med idén om ”trickle down”, det vill säga att hela samhället skulle gynnas av ökad produktion eftersom välståndet sipprar ner till alla. I dag, fyrtio år senare, talar man snarare om ”trickle up” – att en stor del av vinsterna i stället samlas hos de med högst inkomster.

Att denna syn fortsatt dominera är svårt förstå

Den slutsats man tvingas dra är att den ekonomiska modell som vuxit fram under 1900-talet både är slösaktig och orättvis. Den har varit effektiv för att generera välstånd i stort, men med konsekvenser som riskerar att destabilisera både samhällen och planeten.

Hur förklarar vi då denna utveckling? Orsakerna är flera men låt mig rikta fokus mot de konventionella ekonomerna och den neoklassiska modell som dominerar tänkandet. Neoklassikerna har fastnat i ett synsätt där naturen och naturresurserna ges en underordnad roll. Det som enligt dem har betydelse för tillväxt och utveckling är i första hand kompetent arbetskraft, finansiellt kapital, teknik och innovation. Samtidigt hävdas att natur och naturresurser är mer eller mindre direkt utbytbara mot finansiellt och/eller industriellt kapital. Robert Solow, en ledande neoklassisk ekonom, hävdade till och med att ”världen kan i själva verket klara sig utan naturresurser, så utarmning är bara en händelse, inte en katastrof.”

Man kan möjligen förstå att synen på natur i förhållande till innovationer och teknik gav förtur till tekniken under början av 1900-talet. Då framstod naturresurserna som oändligt stora medan bristen på smart teknik och finanskapital var uppenbar. Men att denna syn fortsatt dominera är svårt förstå.

Om bnp stiger, ökar utvinningen av olika naturresurser, klimatförändringen accelererar alltmedan ekosystemen utarmas

Användningen av naturresurser har mer än tredubblats sedan 1970-talet. Enligt en rapport från International Resource Panel (IRP) står utvinning och bearbetning av olika material för minst 55 procent av växthusgasutsläppen och 90 procent av förlusten av biologisk mångfald. Om inte användningen av naturresurser blir långt mer intelligent och effektiv kommer effekterna för både klimatet och vitala ekosystem att bli katastrofala. IRP-studien konstaterar också att resursanvändningen är extremt ojämnt fördelad mellan hög- och låginkomstländer – vilket gör utmaningen att komma i balans än större. Fattiga länder behöver öka sin materialanvändning men i rika länder är det tvärtom.

Närhelst konventionell tillväxt ifrågasätts möts det av starka protester. Andemeningen är att utebliven tillväxt i bnp kommer att resultera i ekonomisk kollaps. Samtidigt är det tillväxten i sig som driver på mot planetens sammanbrott. Utmaningen är högst reell. Vi sitter fast i en så kallad ”dubbel bindning”. Om bnp-tillväxten stannar upp, vacklar finansmarknaderna, arbetslösheten stiger och regeringarna får panik. Om bnp

stiger, ökar utvinningen av olika naturresurser, klimatförändringen accelererar alltmedan ekosystemen utarmas. Slutsatsen blir de facto att det inte finns någon säker framtid inom dagens ekonomiska modell och logik.

Man borde förvänta sig att denna ”dubbla bindning” skulle vara föremål för bred diskussion. Men i stället förbigås den med tystnad från de allra flesta företagsledare, politiker och ekonomer.

För mig är det obegripligt att konventionella ekonomer inte har gjort större ansträngningar för att förändra sin modell

För att styra utvecklingen mot en genuint hållbar riktning behövs en rad reformer, först och främst inom ekonomins regelverk. För mig är det obegripligt att konventionella ekonomer inte har gjort större ansträngningar för att förändra sin modell, särskilt när det gäller värderingen av naturens kapital. I de flesta ekonomiska utbildningar är läroplanens innehåll om naturen och ekosystemen mycket begränsat. Jag menar att det rådande ekonomiska systemet skulle se radikalt annorlunda ut om majoriteten av ekonomer hade en bättre förståelse för biosfärens grundläggande roll som vårt livsuppehållande system. För det är som en av 1900-talets stora tänkare, Gregory Bateson, yttrade: ”Världens stora problem är resultatet av skillnaden mellan hur naturen fungerar och hur människor tänker.”

Läs fler artiklar från [DN Debatt](#):

Hyun Song Shin, Bank for International Settlements (BIS):
[”Världsekonomin står vid ett vägskäl och svajar”](#)

Svenskt Näringsliv: [”Byråkratins kvarnar maler sönder svensk tillväxt”](#)

Text

Anders Wijkman, hedersordförande Club of Rome, tidigare riksdagsledamot (M) och EU-parlamentariker (KD)

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt